

Ропотамо – изгубеният рай

Апостол Апостолов

Води началото си от североизточното подножие на странджанския рид Босна (висок 454 м) под името Церовска река. В началото на своя път (дълъг 48.5 км) тя върви в североизточна посока в дълбока, тясна и гориста долина

до село Ново Паничарево, след което напуска пределите на Странджа и променя посоката на течението на изток, през плитка и широка долина, за да навлезе в тесен пролом между Медни рид и Узунджа баир и достигне заблатена долина, където е образуван дълъг, широк лиман, заобиколен от лонгозна гора, оплетена в множество лиани и съхранила неповторимо природно и животинско богатство, вълнуващи истории и любопитни легенди. Сред цялата тази зелена

Късче от рая, където ро-
гът на изобилието е изси-
нал щедро неповторими
природни богатства от
пясъчни дюни, причудливи
крайбрежни скални форми,
река с лонгозни гори, лиа-
ни и мочурища, обрасли с
тръстика и водни лилии,
които те опияняват и ос-
тавят в плен завинаги. Ро-
потамо е една от двете
големи реки в Югоизточна
Тракия. Реката е бавна, без
водопади, а красотата ѝ е
в лонгозната гора от дъб,
ясен, бряст, габър и лиани-
те, с които е заобиколено
речното корито.

красота, спокойните,
дълбоки и бавни води,
сякаш уморени от
дългия път, приближа-
ват мястото, къде-
то ще срещнат топлата
презгърдка на
черноморските води,
западно от нос Свети
Димитър (Скомболио-
рос).

Името на реката е свързано с вековни предания. Според запазените портулани и стари мореплавателни карти при устието на реката през средновековието е съществувало голямо пристанище, обозначено като Ориоспотамо (орю – граница) или Оропотамо (орос – планина), което в превод означава гранична река, гранична планина. Според някои предания става дума за гръцки вариант на троянската Граникос, гранична река на Приамовото царство. В този случай

другата естествена граница на това царство е била река Скамандър (днес Велека). Според античната поема „Илиада“ от Омир, град Троя е бил разположен между две големи реки, които водят началото си от гориста планина, богата на извори. Точно такава е Странджа планина. В античността долното течение на реката е било плавателно с пристанище, което определя нейното стратегическо значение.

Стара легенда, достигнала до наши дни твърди, че името Ропотамо е съкратена форма на Калозеропотамос (Καλοῦερόποταμος), Калугерска река. А според друга легенда, името идва от принцеса Ропотамо, влюбена в беген момък – връзка, която бащата на принцесата не одобрявал. Двамата влюбени се скрили от преследвачите на баща си

в крайбрежна пещера. Пред заплахата от плен и разлъка принцесата използвала магически умения и се превърнала в кошута, момъкът – в елен. Съкрушен от загубата на дъщеря си, владетелят кръстил реката на нейно име – Ропотамо.

Друга легенда разказва, че владетел на земите отгясно на реката имал красива дъщеря Ро, която била пленена от очарованието на реката и повечето време прекарвала край нея. Когато бащата питал къде е, получавал отговор „на потамо“ (на реката). Така реката получила името на красивата Ро - Ропотамо.

Разказва се и за гръцка богиня Ропотамо („ро“ – тичам и „потамо“ – река), успяла така да очарова пиратите, които постоянно с набезите си ограбвали района, че те се оттеглили и никога повече не се

Ропотамо, едно романтично и все още запазено кътче от българската природа

Мястото, където морските и речните води се смесват, видяно от птичи поглед

върнали в този край. Реката, вдъхновила толкова легенди, бавно и тихо тече в сянката на старите лонгозни дървета с нагвиснали лиани, които сякаш следват мелодията на песен на гръцката богиня, по пътя си към морето.

Наличието на такова голямо природно богатство, уникална флора и фауна по крайбрежието и край устието на реката, е оценено още през четиридесетте години на миналия век и поставено под защитен режим през 1940 година. С Постановление №957 на Министерство на земеделието и държавните имоти (13.01.1940 г.) на основание чл. 20 от Закона за горите, във връзка с чл. 1 и 2 от Закона за защита на родната природа и Протокол от 10.07.1939 г. на комисия, назначена със Заповед №298 от 21.03.1939 г. и Прото-

кол №34 от 11.11.1938 г. на Постоянния горски съвет и Докладна записка №956 от 18.01.1940 г. Ропотамо е обявена за охранителна зона в смисъл на чл. 25 от Закона за горите. Защитената територия обхваща блатото Аркутино и р. Ропотамо с площ около 2000 декара, част от Созополска общинска гора.

През 1956 г. с ПМС, Главно управление на горите със Заповед №2245 от 30.12.1956 г. прекатегоризира защитената територия „Ропотамо“ в резерват – природен паметник с обща площ 2540 декара. Заповед №2080/04.09.1962 г. на ГУГ заличава природен обект „Ропотамо“ от категорията резерват и го прехвърля към категорията народен парк с площ 846,9 ха. Заповед №318/07.05.1992 г. на Министъра на околната среда с цел „да се запазят находищата на множе-

ство редки и застрашени от изчезване видове и като уникален комплекс от природни местообитания с международно значение“, се възстановява резерват „Ропотамо“ и неговата територия се разширява на 1000,7 ха с буферна зона с площ 707,7 ха. През 2012 г. буферната зона на резервата се прекатегоризира в защитена местност „Бегликташ – Ропотамо“.

В границите на резервата се включват природните забележителности: „Устието на река Ропотамо“, обявена със Заповед №4051 от 29.12.1973 г. на Министерство на горите и опазване на природната среда и „Лъвската глава“, обявена със Заповед №1427 от 13.05.1974г. на Министерство на горите и опазване на природната среда. Определят се осем пътеки за посетители

през резервата и маршрут по вода за разходка с лодка на посетители през резервата.

Резерватът е с международен статут, като част от Комплекс Ропотамо, признат за влажна зона по Рамсарската конвенция с площ от 5500 ха, в чиито граници влизат устието и лиманът на река Ропотамо. Неговата територия попада и в две европейски защитени зони от „Натура 2000“.

Резерватът съчетава топлината на Средиземноморието с широколистни гори. В него могат да се видят причудливи земни форми и крайбрежни, водни и горски местообитания на голям брой редки и застрашени от изчезване растителни и животински видове и съобщества. Уникален е с богата и разнообразна растителност от двете страни на ре-

Лонгозната гора сакаш надвисва над реката

Битински синчец

Пясъчна лилия – царицата на пясъчните дюни

ката, с което донякъде наподобява, макар и в далеч по-малък мащаб, екваториална Амазония.

Резерватът е зелен оазис, събрал на едно място море, река, периодично заливани лонгозни гори с преобладаване на полски ясен, полския бряст, черна елша и частично на летен дъб, държкоцветен дъб, странджански дъб, обикновен габър, както и пясъчни дюни с редки псамофилни видове растения и причудливи скални образувания. Екзотичният вид на тази природна картина се допълва от вечнозелените дървесни лиани – скрипка, гърбач, листопадни дървесни лиани от по-

вет, дива лоза и тревистия лиан – хмел. Цялата тази палитра от растителни видове включва тревна покривка, в която присъства битинския синчец (*Scilla bithynica* Voiss), включен в Червената книга на страната.

Този малък къс от рая е съхранил 600 вида висши растения, което е 15% от цялата регистрирана флора на територията на страната. От това растително богатство 87 вида или 11% са включени в Червената книга на България, от тях 71 вида са редки, 11 вида са застрашени, а за съжаление има и един изчезнал вече вид. От регистрираните висши растителни видове 16 са ендемити, а 23 дървесни и храстови видове са терциерни реликти.

Заблатените територии около речното корито на Ропотамо са благоприятни местообитания за тръсти-

ката, камъша, папура, тамарикса и бялата водна лилия.

В крайбрежната ивица около лимана може да бъдат наблюдавани всички етапи от развитието на пясъчните дюни – от тяхното зараждане до обрастване с псамофилна (пясъчна) растителност. Тук се намира най-високата пясъчна дюна (40 м.) на Балканския полуостров. Красотата на крайбрежните дюни се допълва от многогодишно тревисто луковично растение – пясъчна лилия (*Pancratium maritimum*). Това красиво и нежно цвете се опрашва от насекоми (ястреб-молец *Agrius convolvul*), само когато скоростта

Otanthes maritima е част от растителното богатство на района

на вятъра е пог 2 метра в секунда. За да бъде съхранен този терциерен реликт е създаден резерват „Пясъчна лилия“, обявен през 1962 г. върху площ от 0,6 ха, югозападно от Созопол в местността Каваците и включен в Червената книга на България с категория „застрашен“. Тайната за нейното оцеляване, сред сухите и горещи пясъци на крайбрежните дюни, се крие в кореновата система, чиято луковича развива специални свивателни корени, които проникват дълбоко, след това се навиват спирално и притеглят луковичите в дълбочина, докато достигнат влажния слой, откъдето черпят нужните количества влага. Любител на топлите пясъци е и дивият копър (*Foeniculum vulgare*). По крайбрежните пясъци се среща единично или на малки групи редкият морски отантус (*Otanthes maritima*) от семейството на маргаритките, включен в Червената книга на страната.

По десния бряг на Ропотамо е установено едно от най-големите находища на морски пелин (*Artemisia maritima*) в страната, а в долното течение на реката при повече късмет може да видите кристично застрашения балкански ендемит

тракийско (хегерово) лале (*Tulipa thracica*).

Освен с невероятно красивата си природа и разнообразен растителен свят, резерватът впечатлява с богат и разнообразен животински състав. На територията му са установени 60% от сладководната ихтиофауна на страната, 60% от херпетофауната, 57% от видовете бозайници и 50% от гнездовата орнитофауна.

Лиманната зона на река Ропотамо се обитава от 14 вида риби, като брияната и дивият шаран са включени в Световния червен списък и

Тракийско лале

Костенурките се припичат на плаващ дънер, влачен от ленивите води на Ропотамо

Червената книга на страната. Поради смесване на речната и морската води, в устието на реката могат да се срещат и морски видове, като карагъз (*Alosa immaculata*), който е проходна риба – приспособена да живее и в сладки, и в солени води. По време на размножителния период задължително навлиза в крайбрежните реки, където отлага хайвера. В тази част на реката е установено присъствието на харип (*Alosa caspia bulgarica*), включен в Червената книга на България като уязвим вид, установен единствено по Южното българско черноморско крайбрежие.

Сухите скалисти места и пясъчните дюни са местообитание на редки видове влечуги: шипобедрена и шипоопашата сухоземни костенурки, леопардов и вдлъбнаточел смок, смок мишкар. По влажните и мочурливи места до реката се среща обикновената и каспийска блатна костенурки, които могат да се видят припичащи се върху сухите дънери, носещи се по течението на реката и земноводни, като тритон, зелената крастава жаба, кафявата крастава жаба,

балканската чесновница и жабата гървесница, която е застрашена в световен и европейски аспект.

Територията на резервата е обитавана от 21 вида бозайници, между които лисици, чакали, сърни и елени, муфлони. Крайбрежните скални пещери са местообитание на прилепи. От територията на резервата и Странджа планина безвъзвратно са изчезнали мечката (още в края на XVIII в.) и

рисът, а от черноморските води – тюленът монах, включен в Световния червен списък, който спорадично посещава подводните пещери край Силистар.

Над резервата преминава черноморската въздушна магистрала на птиците в Европа – *Via Pontica*, която събира ятата на Северна и Източна Европа и Сибир. Заливът и устието на река Ропотамомо са важна междинна спирка за птиците, както за почивка, така и за хранене. Оттук с възстановени сили те отново поемат гългия път на юг или на север. Част от тях остават да зимуват.

Природата на Ропотамо спира дъха. Нейната красота не може да бъде описана с думи, тя трябва да бъде видяна и преживяна. Това е природа, която ви пренася в друг свят. Когато през лятото посещавате Южното Черноморие, не пропускайте случая да посетите малкия пристан до моста на реката на централната пътна артерия E87 в местността „Калдаръм гечит“, където ви очакват лодките за екскурзия по реката, с които можете да преминете през едно царство на природни красоти

и емоционални преживявания. Приключението, което си заслужава да видите и почувствате поне веднъж в живота.

По време на пътуването Ропотамо ще ви впечатли и със своята интригуваща история и многобройните легенди, сякаш родени от тайнствената атмосфера на гъстите лонгозни гори. По време на прехода ще можете да се любувате на обвитите в пищна зеленина брегове, които се редуват с пясъчни дюни и причудливи скални феномени, като „Лъвската глава“ и „Веселата скала“. Тази територия е била заселена още от преди три хилядолетия. Обитателите се сменяли. Траки, гърци, римляни, славяни са оставили по нещо от своите цивилизации. От това време, вдясно от реката и от скалното образувание Лъвската глава, са останали руините на крепостите Вълчаново кале и Бурхама – най-високата точка в района, откъдето може да се отиде до залива с останки от средновековен параклис „Св. Параскева“.

Вълчаново кале е крепост от ранножелязната епоха, смята се за убежище на легендарния Вълчан войвода, който според преданието е изкопал 30-метров кладенец, в който е скрито златно съкровище, взето от османски кораби, пренасящи данъците за турската хазна. Законаното богатство било толкова голямо, че войводата изпратил свои пратеници в Русия да молят императора да освободи България, като златото на войводата можело да покрие всички разходи за войната, включително заплатите на войниците и пенсията на вдовците. Императорът обаче не приел сделката.

На това място е открита и втората в България пещера утроба, в която през определени интервали прониква слънчев лъч. Траките смятали това за символич-

но оплождане на Земята от слънчевия бог, което създавало новата година и осигурявало плодородието. В най-отдалечената част на пещерата е открито каменно ложе и керамични предмети от ранножелязната епоха (X – VI в. пр. Хр.). Друга легенда гласи, че тук се намирала митичната тракийска крепост Ранули, резиденция на цар и върховен жрец на траките от племето скирмиани. Днес има останки от уникално скално светилище, крепостни стени и средновековна църква, която е доказателство за съществуването на византийска и старобългарска крепост на това място. Предполага се, че е тракийска крепост, по-късно използвана от византийци и българи. Спомената е в прочутия Хамбарлийски надпис, отразяващ победите на Крум през 812 г.

В долното течение на реката, където е разположен резерватът, попадате в истинска гжунгла – лонгозна гора от двете страни на речното корито, която е рядкост за Европа. Възхищение будят вековните високи широколистни дървета, окичени с многобройни висящи по тях лиани. В една от най-красивите извивки по долното течение на реката трябва да спрете и да посетите вир, за който се твърди, че изпълнява желания. Преданията гласят, че ако измиете ръцете си във водата му и намислите желание, то се сбъдва. Понякога се получава и днес, можете да пробвате!

Друга непозната, но пленяваща гледка, се разкрива пред погледа, когато лодката преминава до плаващо дърво, върху което се припичат водни костенурки. Богатите багри на окъпаната от ярката слънчева светлина лонгозна растителност привличат погледа с неудържима сила и поражда желание да разгънете този вековен зелен оазис и да се потопите във въшебния и непо-

Сива чапла

знат горски свят. А там, навътре в гората, самотен се издига изсъхнал клон, на който стои неподвижна сива чапла и наблюдава от високо сребристото огледало на реката, безразлична към шума на приближаващата моторна лодка, придружен с човешка глъчка и щракане на фотоапарати. На потопени в речните води сухи клони са кацнали корморани, почиващи след богатия обяд, който е осигурила реката.

Пленени и очаровани от възшебната красота на реката не забелязвате, как лодката бавно преминава край ниските мочурливи участъци от дясната страна и навлиза в уникално съчетание от гора и море. Тук речните води бавно се смесват с морските и остават завинаги неразделни. Малкото ято от чайки, с пръхащи криле над устието сякаш посрещат и приветстват това сливане с шумните си кръсци. Макар че този музикален акомпанимент не е мелодичен, той има свое очарование като звуков фон на природния феномен, който без

вокалните способности на крилите „музиканти“ няма да бъде същият.

Около устието е образуван дълъг и широк лиман, ограден от Черно море с пясъчна коса. При устието на река са открити останки и следи от голямо антично пристанище, използвано от мореплавателите от ранната бронзова епоха (около 3000 години пр. Хр.) до XVIII – XIX век. Според античния автор Ариан, устието на Ропотамо е било „убежище за кораби“. От дясната страна на устието, наг

морската повърхност, стърчат скали, които са доказателство, че нос Свети Димитър в древността и през Средновековието е бил на 400 метра по-навътре в акваторията, отколкото е сега. Някои от старите рибари гнес наричат носа „Свети Димитър“, а други „Киндинар“, старогръцка дума за опасност. Наличието на подводни скали в близост до устието на плавателната река е криело опасност за корабите, а някои от тях са се разбивали. Такъв е случаят от 1929 г. с френски кораб, който получава сериозни повреди и прави опит да достигне до съседния залив Света Параскева. Помощ на френския екипаж оказва български моряк – граничар, който въпреки лошото и студено време не се отказва да помогне и замръзва на поста си. Днес, на края на нос „Свети Димитър“ се издига паметникът на българския моряк – граничар.

Не е изключено носът да носи името на съществувало през късното Средновековие село Свети Димитър, от което

през вековете са оцелели само стените на един параклис. През XVII – XVIII век селото често е нападано и ограбвано от пирати (лази), което принудило населението да напусне и да се засели във вътрешността на Странджа.

През 1982 г. доброволното сдружение в Бургас „Морско общество“ става инициатор и провежда подводни археологични проучвания в устието на река Ропотамо. Намереният материал потвърждава хилядолетната исто-

рия на съществуващото пристанище, използвано от мореплавателите от ранната бронзова епоха (около 3000 години пр. Хр.) чак до XVIII – XIX век. На дълбочина 2 метра се откриват вертикално забити дървени колове с гуа метър от 0.20 до 0.40 м, както и керамични фрагменти от ранната и средната бронзова епоха, от периода от 2800 до първите столетия на второто хилядолетие пр. Хр.

По време на подводните археологични проучвания са открити антични керемиди – солени (плоски керемиди) и калптери (капацы) от същинската класическа епоха и от нейния по-късен период (първата половина на IV в. пр. Хр.). Общо по време на подводните проучвания са събрани 2633 фрагмента от сивочерна, работена на ръка керамика, повечето от която се отнася към раннобронзовата и среднобронзовата епоха.

Намерените материали недвусмислено доказват, че по време на Троянската война на устието на река Ропотамо е

Корморани, в почивка след обилен обяд, осигурен от реката

имало активно пристанище и населено място.

На това митично място, съчетало в себе си неповторими природни красоти, планина, море и стари легенди завършва плаването по река Ропотамо. Това отдалечено място, запазено от пряк гостъп на съвременната цивилизация и от бетоновата инвазия има нещо различно, възшебно, привлекателно, магнетично и неповторимо, то предизвиква емоционално преживяване и веднъж видяно не може да бъде забравено.

Ропотамо е екзотично, диво, малко познато кътче от България, където природата е съхранила своята уникалност и пленява със своята красота. Мястото пази спомена за тайнствени езически ритуали, легенди за златни съкровища и интригуващи руини на древни крепости и раннохристиянски храмове. Място на тишина и спокойствие, което ви пренася в друг свят. Това природно богатство и красота на България трябва да бъде запазено, опознато и преживяно,

Паметникът моряка-граничар замръзнал на поста на нос Св. Димитър

разумно използвано и обогатявано, за да радва сетивата на днешните и утрешни поколения и никога да не бъде обречено на забрава.

Съвременният *Homo sapiens* е в дълг към природата. А той, в крайна сметка, е част от тази природа, както всички живи същества. Нещо повече! Според великия географ Елизе Реклю (*Jacques Élisée Reclus*) „Човекът е природа, осъзнала сама себе си“. Ние никога не трябва да забравяме, че „не трябва да властваме над природата така, както завоевател властва над чужд народ, като че ли се намираме извън природата, а ние, обратно, с цялата наша плът, кръв и мозък ѝ

принадлежим и се намираме сред нея. Цялото наше господство над нея се състои в това, че за разлика от всички други същества ние умеем да познаваме нейните закони и правилно да ги прилагаме“. Думи, написани от Фридрих Енгелс, с високо чувство за отговорност пред поколенията много преди нас, които имат съвременно звучене. За да запазим тази богата и красива природа, с която сме дарени, наше задължение е да спазваме природните закони, за което ни напомня и гревногръцкият комедиограф Менандър (341 – 290 пр.н.е.), който предупредил: „От законите на природата не можеш да се скриеш никъде“. ■